

פרקי המזרח התיכון

חיל המגן הסודני

הבריטי — מעלה קיום לדמותו של החיל הסודני בתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה — (תאור כללי של מבנהו ואפשרויותיו בשלב הראשון של מלחמת העולם — ראה ב"מערכות" חוברת ט"ד"ז, עמ' 54).

בפתח הסקירה נתן ציון למוצאו של החיל: הגדרים הסודניים אשר אורגנו, אומנו והודרכו במסגרתו הרשמית של הצבא המצרי, ע"י קצינים בריטיים, עוד מתקופת המלחמות על כיבושה מחדש של ארץ סודן מידי המהדיסטים, בשנות ה-80 במאה שעברה.

בשלהי 1924 בא המשבר.

סיר לי סטאק, מושל כללי של הסודן וסירדאר (מפקד ראשי) של צבא מצרים נרצח או בקהיר. ממשלת בריטניה הציגה אולימטוסם בפני ממשלת מצרים, והצבא המצרי — פרט ליחידותיו הסודניות — פונה מהסודן. חיל המורכב מיחידות סודניות אלו, על קציניהם הבריטיים, הוקם או לתפקיד שמירתו של הבטחון הפנימי של הסודן. חיל זה נקרא "חיל-המגן הסודני" ותחילתו ב-17 לינואר 1925.

הארגון והחיל

"חיל-המגן הסודני" מורכב מהיילים סודניים שקציניהם בריטים וסודניים. כיום מכיל הוא ארבע יחידות עיקרות שבמבנה שלהן הנן דומות מאד לגדודי רגלים. הן חונות בצפון, בדרום, במזרח ובמערב, ומכונות: "קורפוס הגמ-לים", "קורפוס קרה-משוה", "הקורפוס הערבי-המזרחי" ו"הקורפוס הערבי-המערבי". "הקורפוסים" פזורים מאד ביחידות-מצב בעצמת פלוגה, אשר מתרכזות לצרכי מבר-צעים ואימון. קיימים גם חילות עזר. הותיק שבהם, "מהג-דסי חיל-המגן הסודני", מורכב מבית-ספר לאימון שוליות וגונדת-שדה*. "אתחיל-המגן הסודני" מקיימים רשת של פלוגות-ניחות ושלוש מחלקות אלחוט נידות קלות וכן מקיימים הם בית-ספר לאימון שוליות, ואילו אימון מתקדם

* המונח "קורפוס" כאן אינו זהה למונח הצבאי הרגיל של "קורפוס-הצבא" שהוא (לפי ההגדרות השונות) גוף-צבא איסטרטגי או גוף ל"טקטיקה-רבתית", הכולל כרגיל, משתים ועד ארבע דיביזיות.

** בדומה לפלוגות שדה של מהנדסים, הנלוות לגופי צבא רגליים בעיקרם — יחידות-השדה של מהנדסים המשמשות עם מבנים של חיל-פרשים, חילות ממונים או חיל שריון.

סיסמתה של "אחדות עמק הנילוס", המטופחת ביד מצ-רית, מניחה כמובן, בין השאר, גם את אחדותו הצבאית: הן מבחינת ריכוז האחריות והסמכות הצבאית וכן באשר לניצול מקורות היכולת הצבאיים. יתכן, שאין זה מן הדברים האחרונים במעלה בעיני מדינאים ואנשי צבא מצריים שואפי גדולות — כי באם יתגשם בזמן מן הזמנים חונום הנלהב הזה, הרי תקבל עמידתה הצבאית של מצרים את תוספת-הבצרון הנובעת מכוחם הלוחם של תושבי סודן. אכן כיום, כידוע, עודנו מהוה "חיל המגן הסודני" חטיבה צבאית הנתונה למרות בריטית; וגורמים סודניים-מקומיים מסוימים אפשר ואינם להוטים כלל אחרי אפשרויות להת-מזגותה עם הצבא המצרי (ושל ארץ סודן — עם מלכות מצרים), אך כמובן שאין להוציא מכלל חשבון — לאור כל מה שקרה בשעתו, לגיסות-המזרח המיוחדים של הצרפתים בסוריה — את האפשרות כי יחידות סודניות המשמשות כיום בשירות הבריטי עוד תופענה אולי, בזמן מן הזמנים, בתוך הרכבו של צבא מצרי מורחב.

סקירה שנתפרסמה בחוברת האחרונה של "רבעון הצבא"

* עיין לפני הקריאה בקטע "אחדות-עמק-הנילוס" בסוף המדור, "מי ומה ובחברת".

שטחים שאינם עבירים לתובלת־מנוע. ישנה עדין פלוגת רגלים רכובה אחת, ב"קורפוס הערבי המערבי".

הפיקוד

המפקד הראשי של החיל הוא המושל הכללי, המוסר את המרות בפועל לידינו של המצביא. קצין זה, הידוע כה"קאיד", הוא מיוזג־גנרל בריטי, המפקד גם על הגייסות הבריטים שבסודן ובאיריתריאה. בתפקידו כמפקד ח. מ. ס. עומד לצדו בריגדיר בריטי, בתורת "סגן קאיד" וכן מטה בריטי־סודני מעורב. קצין המטה הסודני הראשי הנו בעל הדרגה של קולונל־מלא. על כל "קורפוס" נפקד קצין בריטי, אשר לו קצין־מטה סודני קשיש. על הפלוגות מפקדים קצינים בריטים או סודנים.

הוצאת קצינים

את הקצינים הבריטים מקבלים בהשאלה מהצבא הבריטי ויבדרך כלל קשורים הם בחווה לארבע שנים עם הממשלה הסודנית. אין מחסור במתנדבים לשירות בחיל המצריך עצמאות כה רבה מהרגיל בפיקוד. נמוך. קצינים סודנים נושאים מינוי של המושל הכללי * ומשרתים כאנשי צבא־סדיר עם פנסיה לאחר השחרור. הותיקים מבין אלה המשרתים עתה החלו את הקריירה הצבאית בצבא המצרי הישן, שאומן בידי הבריטים. הקדטים הנמר צאים עתה באימונים ובחרו מתוך בתי־ספר תיכוניים וניתן להם קורס של שנתיים של השכלה צבאית וכללית בטרם יקבלו את מינויים. הצבא מהווה משלוח יד בעל כוה־משיכה לרבים; כמקצת באשר הסודנים הם עם לוחם ובמקצת משום שבסודן הקצין הנו אישיות מכובדת מאד בחברה.

תפקידי החיל

שני התפקידים הראשיים של חיל המגן הסודני הם: אבטחת הגבולות ושמירת הבטחון הפנימי. אף־על־פי שמספר אנשי החיל, כולל כל הדרגות, הוא כ־5000 בלבד, שמו הולך לפניו ובמידה מסוימת הוא משיג את שתי המטרות האלו על ידי עצם קיומו בלבד.

„עם ראשיתה של הכרה פוליטית, וצמיחתם של איגוד

דים מקצועיים, שתי תופעות הקשורות באיזורים המאוכל־לסים יותר הרבו לשנות את אפיה המשוער של בעיית הבטחון הפנימי. בעוד אשר לפני חמש־עשרה שנה, ואף פחות מזה, היה קיים תמיד הסיכוי לתגרות־שבטים במחוזות המרוחקים — הרי עתה הולכת ותופסת את מקומה האפשרות של מהומות על רקע כלכלי בערים הגדולות. יחידות המשנה של ח. מ. ס. — חלוקתן על פני הארץ המאפשרת להן לטפל בהתרחשויות משני הסוגים גם יחד.

* להבדיל מ"מנוי המלך" של הקצינים הבריטיים ובמקצת צת בדומה ל"מנוי המשנה־למלך" שהיה נהוג לגבי קצינים־הודים בצבא־הודו לשעבר. — ה מ ע ר.

יותר ניתן תוך המשך שירותו כחייל — עד לרמת טכנאי אלחוט. רגימנט הארטילריה הסודני קיבל עתה תפקיד נגד־מטוסי והוא מצויד בתותחי בופורס.

"קורפוס השירות הסודני" נושא במשימות תובלה הדר־מית לאלו של ה־R.A.S.C. („קורפוס השירות המלכותי של הצבא"). איש ח. מ. ס. בהיותו "חייל בלתי סדיר", אינו מקבל בימי שלום הקצאות של מנות מזון אלא בצאתו לפטרול. וכונתה של הסקירה, בציונה זה, להסביר לקוראיה הקצינים הבריטים, על שום מה כולל חוג פעור־לתו של "קורפוס השירות הסודני" רק את משימות התר־בלה של R.A.S.C. אך לא את משימות האספקה של הלז. באיזור הצבאי של אומדורמן הוקם מנגנון האימונים שהת־פתח והתרחב מן היסוד של בית־הספר לרגלים שהיה במקורו. יש לו עתה שלושה ענפים עיקריים: האגף־הטקטי, המקיים קורסים ומספק צוותות אימון, הקולג' הצבאי הסודני, המאמן פרחי קצינים, וביה"ס למנהלה, למפקדי פלוגות. עם הזמן יוקם גם קולג' מטה. על מנת להמשיך את אימון הקצינים הסודנים ולאפשר להם לת־פוס עמדות פיקוד ומטה גבוהות יותר, שכרגע מחזיקים בהן קצינים בריטים. נוסף לזאת נשלחים כל שנה ארבעה קצינים סודניים לקורסים בבתי־הספר של הצבא הבריטי בממלכה־המאוחדת.

הב. ד. א., הוא ה"נאפאר", מתחיל לפי חזוה־שירות קצר למדי שתחומו בין שלוש לשבע שנים וניתן להארכו. כל יחידה מחיילת לעצמה, ומשגרת מדי שנה צוותות־חיול לצורך זה. אחת התוצאות מכך היא שלשבטים ובתרי־אב מסוימים יש קשר קרוב עם יחידה מסוימת ולדבר השפעה מצוינת על רוח היחידה והמשמעת.

זיונו של החיל מותאם לארץ. לגבי חיל המוגה כ־5000 בלבד לא יבוא בחשבון כי יקיים את הסדנאות ושאר המתקנים הנדרשים להפעלתם של טנקים, ארטילריית־שדה או אוויריה.

העדר דרכים טובות, ופני הקרקע הקשים של מרבית הארץ, גוזרות שהחיל יהיה רגלי בראש ובראשונה. מכאן מסתבר שהנשק הכבד ביותר בשימוש תהא המרגמה בת "3". אין כל תוחמים־נגד־טנקים; עצמת האש העיקרית היא זו של הברק, הנשק האישי — רובה הלי־נאפילד. סטנים מצויים בשימוש בדרום, באזור בו המדבר ושיחי הדרדר מפנים את מקומם לג'ונגל סבוך.

הסוגים העיקריים של כלי רכב הן מכונת ה־3 טון ומכונת ה־7 טון. את אלו מספקת ומקיימת מחלקת רכב־התובלה המנועית, מחלקה אורחית של ממשלת סודן. אמצעים אחרים לתובלה הם: הסבלים — בג'ונגל של קו המשוה; פרות־מעס המשמשות עם פלוגות הרגלים הרכובה; וגמלים למקרה שפטרולים חייבים לעבור על פני

מסתבר שבארץ אשר שטחה הוא מליון מיליון מרור בעים (כשנים וחצי מליון קמ"ר, היינו — יותר מאשר פי מאה ועשרים משטחה של ישראל) היא חיל בגדלו של ה. מ. ס. מפוזר ביותר. ב"קורפוס קו-המשוה", למשל, המרחק בין שתי יחידות-המשנה באגפיו הוא אלף מיליון בדיוק.

סיכום

ה. מ. ס. מילא תפקיד בולט בהדיפת הפלישה האיטלקית במזרח התיכון בשנת 1940. באמצעות טקטיקה מטרידה-נועות (בחזית חבש ובמיוחד במסעותיו של וינר גיט — המע') זכה בתקופת-שהות יקרה עד אשר הילות חבר העמים הבריטי יכלו להתרכז להתקפת-הנגד. לאחר שנתרחב על ידי זרימת מתנדבים, עד להיותו גדול פי

שבעה מעצמתו בעתות-שלום, הוסיף למלא את תפקיד בזירות מזרח אפריקה וצפונה, שבה נטלו יחידותיו חלק בהתקדמות הארמיה השמינית לטריפולי ותוניס. מן העניין לציון שבמאי 1942, בהתקדמות הנזכרת, הצר טותה בריגדה של חיל-המגן הסודני לשנות את סמלי היחידה לסימן דיביזיונלי — לגירף ("גמל-גמרי") ומאז והלאה עד תום המלחמה התרחבה ונודעה כדיביזיה ה-12 הבריטית בסדר המערכה. הגורם שהסתתר מאחורי שנוי פתאימי זה מיוחס למסמכי מודיעין של האויב שנפלה אשר זיהו יחידות של הדיביזיה המזרח-אפריקנית שנעה באותו פרק זמן מדורים לצפון ובסמוך לקו גולה, בתור הדיביזיה ה-12, על סמלה. למעשה, לא התקיימה אז כל דיביזיה כזו והיא הופיעה כהזדמנות מן השמים להרבות ולהינות את האויב.

ה פ ל ח ה מ צ ר י

הכבישים; לעתים הוא מעכב את התנועה עם גמלו או עגלת-ההמור שלו הטעונה ירקות או אבטיחים. אכן, רואים אותו, אך אין יודעים עליו או מכינים אותו.

הפלח ראשי לטעון, כי הוא צאצאם של המצרים העתי-קים, מלפני אלפי-שנים. במשך כל אותם חמשת-אלפי השנים נשאר הטיפוס בעינו, מבלי להתבולל בפולשים זרים. הוא נמוך קומה במקצת, מגושם-מבנה, עם תוי פנים כבדים ופרצוף רחב. אבריו גדולים וגסים וגזו כפוף לאדמה, שאותה הוא מעבד. הצעירים מגדלים שפמים כאות לגב-ריותם והזקנים מגדלים גם זקנים.

תלבושתם אחידה. כיפת ראש לבנה נקשרת לגלגולת ברצועת בד. גלפיה רחבה, עשויה מחלק אחד, מגיעה ארצה ומתכפתרת בצוואר. לעתים נדירות יגעלו נעלים.

הנשים לובשות אדרות רחבות, שחורות, ואין הם מהינות לצאת את פתח ביתן מבלי לרעול את ראשן ואת החלק התחתון של פניהן בצעיף כומנה שחור. ההקלה הקטנה והיחידה שהן מתירות לעצמן הם קישוטי מתכת צבעוניים המושחלים באפן ואצדעות גדולות על פרקי ידיהן ורגליהן.

המשפחה: — למרות אחדותה הרבה של המשפחה אין בה מקום לחייבית במובן המערבי של המלה. האחדות — אחדות כלכלית היא, ש"מאחזיה" כולם עוסקים בעבודת האדמה. האשה עמלה לצדו של בעלה עד ימלאו חמש שנים לבנה הראשון. מכאן והלאה מצטרפים הילדים לאביהם, בהיותם בני חמש, והאם מנהלת את משק הבית.

פתח דבר: — מעטים הם אנשי הצבא הבריטי במצרים, שחררו מעורם מבעד למה שפורט-סעיד, אלכסנדריה וקהיר מציגות לראיה. רובם יאמרו, שכל השאר אינו אלא חולות שבהם תקרה לך פירמידה או נוה-מדבר פה ושם. אך, מתחת להוי ולעסקנות, החשובים לכאורה, של הכרכים, הערים והנמלים, — קיימת עבודת האדמה, העולה עליהם בממדיה לאין שיעור, ובה טמון עשרה של הארץ. על כל המשהה יושבי-עיר ישנם למעלה משלשה-עשר פלחים, העובדים את האדמה הפוריה.

הפלח לא שינה את אורח חייו, את מנהגיו ואף לא את שיטות עבודת-האדמה מזה אלפי שנים. בן-בריתו הגדול ביותר במאבקו — הוא הנילוס, שסחף מיליוני אקרים של קרקע דשן לדלתה, וממשיך להשקותם מים בשפע. מאז נרתם נהר כביר זה לצרכי ההשקאה ניתן לגדל שלושה יכולים דבר שנה בשנה. הקרקע, השמש, המים והפלח קברו יחדיו על מנת להפיק מאותם חמשת מליוני אקרים מעובדים את זו הכמות המופקת משמונה וחצי מיליון אקר לים במקום אחר.

עם-זאת, הפלח עורנו עני ומונוטוני חסרים, שכן שומה עליו להזין פיות רבים מדי וכן — לתמוך בפקידות גדולה במעמד בעלי-הקרקעות.

האדם: — הפלח המצרי מוכר למדי לאיש-הצבא, חנונה באיזור התעלה. הוא נראה בשדות הגובלים עם

בגיל שבע הולכים הילדים לביה"ס אך בגלל חשיבותם כפועלים בשדה אין חינוכם לצורך. נעשה נסיון לאלצם להתרמיד בלימודים על ידי קניסת ההורים של בנים משתמטים.

אשת הפלח נישאת בגיל מוקדם, בהיותה בת ארבעה עשרה, לאחר שנקנתה מהוריה על ידי בעלה בסכום של 5 או 10 לירות מצריות לערך. המשפחות הן בנות חמשה ילדים בממוצע, הנותרים בחיים לאחר שמונה לידות.

הכפרי : — העירוני. המוכר כה יפה לאיש הצבא הבריטי, יודע מעט מאוד על אחיו הכפרי. בעיקר בגלל הסתגרותו הטבעית של הכפר. הוא נבנה הרחק מהנהר על מנת להמנע משטפונות (מורשת העבר) והרחק מדרכי המלך. הבתים צפופים ורחוקים יחדיו, הרחובות צרים ומקוטעים.

הבתים בנויים באופן גס מבוץ וקש, הנתונים במסגרת של קני סוף וגזעי תמרים. הם מחזיקים מעמד זמן קצר והבתים החדשים נבנים על חורבות הישנים. באורח כזה התנשא יסודות הכפר מעל פני הנוף הסובב אותו. החלרנות קטנים ומספרם מועט. ישנה רק דלת אחת.

הקהילה : — גלב הכפר הוא אחד מראשי הקהילה. נוסף לתספורת וגילוח עוסק הוא בעקירת שנים ומוכר תרופות לכל מיני מחלות. הוא העומד על משמר הבריאות הציבורית והוא רשם הלידות והמיתות. הוא מבצע את המילה המסורתית של הילדים בהגיעם לגיל שבע.

יש שלכפר יהיה גם "איש-אלוהים", המספק קסמים וקמיעות-כישוף לנשים מאמינות.

המזון : — התפריט בעיקרו הוא צמחוני, כיון שהבשר יקר והדגה נדירה. הוא מבוסס בעיקר על לחם חיטים ופיריטים וכן על תמרים ואבטיחים. התה "צועד" בראש כל המשקאות המקובלים. ויכולת הקיבול של הפלח בשתייתו מאפילה על זו של החייל הבריטי. מספרים שהשפעתו המסממת של התה הגיעה לממדים כה מסוכנים עד כי יש צורך לנקוט באמצעים, כדי להפחית את שתייתו.

העבודה והקרקע : — עבודת האדמה נמשכת תריסר שעות ביממה במשך כל תקופת השנה. "מיפון" — מן דבר שמייה. אפילו כלי-היד גסים הם וצורתם פרימיטיבית. התאו והתמור הנם בדרך כלל חיות המשק והמשא. התאו מספק חלב עשיר שמנים ובשר רך.

חלק גדול מעבודת הפלח מתבטא בהשקאה, כי את המים יש להעלות מהתעלות ע"י גלגל השקאה, מופעל באמצעות בעלי חיים, או באסל של יד. פלחים מעטים גם אדונים לאדמתם. כ־2 מיליון הנם בעלי שטה, שגודלו הממוצע הוא פחות מ־3 אקרים לפלח.

שארית הקרקע נתונה בידי המדינה (4 מיליון אקרים), בידי הכנסיה (2 מיליון אקרים), בידי "הוד מלכותו" (100.000 אקרים) ובידיהם של בעלי קרקעות אחרים. פרט לכמה יוצאים מהכלל, מרוחקים בעלים אלה מכל מגע עם הפלחים העובדים את אדמותיהם, ואינם מנסים להבין לרעם.

פלחים רבים עובדים כשכירי יום ומועסקים רק בעבור דות עונתיות. לאחרים יש חוזים שנתיים ומשלמים להם בתוצרת ובמוזמן. נוסף לזאת קיים הסדר, לפיו מעבד הפלח עשירים וחמשה או חמישים אקרים תמורת רבע היבול, כל ההוצאות הנוספות משתלמות על ידי בעל הקרקע. אך יאה החוזה אשר יהיה — הפלח ישאר מנוצל בצורה מחפירה והממוצע הרגיל של המשכורות יוספק בקושי את הצרכים הפשוטים של החיים. חלומה המתמיד הוא להיות אדון לאדמתו או לפחות להיות במצב שיאפשר לו לשכור אותה.

הממשלה : — הממשלה מיוצגת אצל הפלח בדמותו של האומדה, הוא ראש הכפר. משרתו עוברת בדרך כלל בירושה ואין הוא מקבל בעבורה כל גמול-שכר, אלא שפטור הוא מתשלום-מיסים. הרישה העיקרית שדורשים ממנו למען יתאים לתפקידו היא בעלות על שלושים אקרים לפחות, והחובות המוטלות על שכמו, אם כי בעקרון עוסקות הן בבטחון הצבורי, משתרעות הן על מרבית התופעות של חיי הכפר.

4000 הכפרים של מצרים מחולקים לאזורים משטרתיים שעליהם ממונה הנהגה. המשמש כחוליה מקשרת בין האומדה וראש המחוז, המנהיג, כסך הכל ישנם ארבעה עשר מחוזות.

אך הסתעפותה של ממשלת הפקידות אינה נגמרה בכאן. 200.000 עובדים ממשלתיים נמצאים בתעסוקה ושליש ההכנסה הלאומית מוקצה להחזקתם. כולם נתמכים על הפלח העלוב.

מסכנות : — פרט למוזנותו הרי הכנסתו הכללית של הפלח לשנה כמעט ואינה עוברת את הגבול של 10 לירות מצריות. מענין לציין, שהוצאות החזקתה של פרדח ממשלתית הן 22 לירות מצריות לשנה. השואה זו נעשתה לא מכבר בסנט המצרי.

הוצאות הפלח בולעות ואף עוברות את הכנסתו הדל ולעתים נדירות מסוגל הוא לחסוך משהו בתום עבודת השנה. ישנה, איפוא, אפשרות קלושה ביותר לשיפור מצבו ומלבד שירותים סוציאליים מתקדמים יותר שעשויה לספק לו המדינה, אין למעמד הפלחים מה לצפות בעתיד, אל לאשר חוזה כבר בעבר — המשת אלפי שנות-עמל לל תכלה עלי-אדמה.